

ACTIVITATE ȘTIINȚIFICĂ

În prima parte a anului 2009, la Institutul de Istorie „Nicolae Iorga” s-au organizat mai multe reuniuni ale „Atelierului pentru studiul ideilor politice contemporane”, în cadrul cărora s-au prezentat comunicări referitoare la ideile și fenomenele care au caracterizat evoluția politicii europene în secolele al XIX-lea și al XX-lea în special. Le amintim pe cele susținute de Adrian-Paul Iliescu, *Natura radicalismului politic modern* (23 februarie) și Florin Constantiniu, *Originile urbane ale democrației* (24 aprilie).

Comunicarea lui Adrian-Paul Iliescu, la limita dintre istoriografie și politologie, a propus o tipologie a radicalismului, înțeles nu atât ca o doctrină particulară, cât ca o atitudine (o cultură) politică. În acest sens, autorul a realizat o „radiografie” a spectrului politic românesc antebelic și interbelic, subliniind trăsăturile radicale nu numai ale celor de la extreme, cu ambiții revoluționare – legionarii, comuniștii –, dar și ale unor politicieni care se proclamau adepți ai ordinii – cazul lui Constantin Argetoianu, de pildă.

În esență, radicalismul a reprezentat un mod de a concepe și de a practica politica prin abaterea de la norme, prin suspendarea legalității pozitive, considerată desuetă sau inaplicabilă și înlocuită cu măsurile de forță. Sub acest aspect, radicalismul a avut și o dimensiune „absolutistă”, adică a făcut apel la argumente cu valoare absolută (destinul istoric, necesitatea socială, siguranța statului), transcendente practicii ordinare a negocierilor instituționale, aflate sub semnul relativului conjunctural.

Principalele obiecții aduse, la discuții, interpretării lui Adrian-Paul Iliescu, au privit insuficienta contextualizare a fenomenului radical, precum și tendința de a evalua lucrurile în termeni etici (bine-rău), specifică filosofiei politice, dar inadecvată în analiza istoriografică.

Altminteri însă, comunicarea a fost interesantă, oferind o „cheie” mental-ideologică de interpretare a politicii românești (și nu numai) pe „durata lungă” a istoriei.

Florin Constantiniu a abordat o temă actuală și incitantă totodată, și anume posibilitatea existenței democrației liberale în societățile care nu au cunoscut o dezvoltare urbană în evul mediu. Răspunsul a fost mai degrabă negativ.

În viziunea autorului, democrația poate exista în mod autentic numai acolo unde există respectul față de norme. Acest respect constituie cauza eficientă care asigură coerența instituțională a sistemului, precum și caracterul reprezentativ al puterii, în afara oricăror excepții pe bază de privilegiu informal sau abuz. Or – consideră Florin Constantiniu –, respectul față de norme s-a edificat mental în orașele medievale din Occident, în care oamenii au fost învățați cu rigorile normative impuse de bresle și de necesitățile administrative ale traiului în comun. Din această perspectivă, spiritul civic a acționat ca o „școală” pregătitoare în vederea democrației.

Altfel au stat lucrurile în societatea românească, de pildă. Aici orașele au fost mai ales centre rezidențiale pentru autoritățile civile și religioase, nu centre de producție și comerț, neexistând așadar – în aceeași măsură ca în Occident – bresle care să reglementeze și să supravegheze existența comunității. La rândul ei, masa țărănească era refractară la introducerea unui regim de muncă și impozitare general, preferând să se deplaseze acolo unde, pe fondul lipsei de forță de muncă, boierii îi ofereau angajamente mai lesnicioase. În acest context, societatea românească nu a fost și nu este pregătită pentru democrația veritabilă, aceasta cunoscând aici forme incomplete sau degenerate.

Critica cea mai însemnată adusă acestei viziuni a subliniat accentul mult prea mare pus pe rolul spiritului civic, fără a se lua în considerare funcția formatoare (educativă) a instituției statului.

Comunicării nu i se pot contesta însă două merite intelectuale: de a înlătura concepția ideologizantă privind aplicabilitatea universală a democrației, respectiv de a actualiza spiritul critic al auditorilor (tocmai în spiritul culturii democratice, de altfel).

Alexandru Mamina